

Viure a les fosques

Una radiografia de la vida a Cuba, un país que ja no té paciència davant la crisi econòmica

NINA BARROCA

Trinidad. Nou del vespre. Els camins de la ciutat cubana estan plens de vida: música en directe, espectacles de carrer, i rebombori de gent que està de festa. Intento connectar-me a internet asseguda a un replà de la Plaza Mayor. Estar a 40 graus no ho porto gens bé, així que quan una suau brisa em remou la cabellera ho agraeixo profundament. De fons sento la melodia de Lágrimas Negras, i em deleixo a poc a poc amb la música. Però el meu moment bucòlic es veu interromput per una apagada. S'apaguen totes les llums, i Trinidad es queda a les fosques. La música no para.

Els talls del corrent elèctric formen part de la quotidianitat de milions de cubans des de fa mesos. Cada dia aguanten resignats com l'energia se'n va durant més de vuit hores, i com triga cada vegada més en tornar. El govern ha adoptat aquesta mesura per fer front a una dura crisi econòmica ocasionada per la paràlització del país -i sobretot del turisme- per la pandèmia de COVID-19 i l'increment radical de les sancions dels Estats Units, que imposen un bloqueig comercial cada vegada més fort.

"Les apagades ens paren la vida. Sense corrent elèctric no podem cuinar, treballar, posar benzina, comunicar-nos per telèfon o encendre l'aire condicionat". Així és la realitat diària de la Nadia i l'Eduardo, –noms ficticis– dos joves de l'Havana de 31 i 34 anys, que es dediquen professionalment al turisme. El seu objectiu cada dia és sobreviure. Les temperatures tropicals són molt difícils de suportar sense un ventilador en funcionament, i sense un refrigerador que conservi els aliments frescos.

A causa de la COVID-19, el país va impedir per complet l'entrada d'estrangers, la qual cosa va ofegar un dels sectors que més rendibilitat proporciona al país: el turisme. Aquest fet va provocar la caiguda d'uns ingressos aproximats de 1.800 milions d'euros, acompanyat d'un descens del PIB d'un 11%.

En aquest context de crisi, la moneda tradicional cubana, els CUCS, ha perdut el seu valor. Per poder accedir als productes bàsics, les botigues només accepten monedes internacionals. Únicament els més privilegiats, aquells que disposen de dòlars o euros poden comprar als mercats. La resta ha de buscar-se la vida com poden. La gasolina també s'ha convertit en un bé molt escàs. Rússia era un dels principals proveïdors de petroli de l'illa, però arran de la guerra amb Ucraïna, els russos han tallat el subministrament. A tota l'Havana, només hi ha tres gasolineres disponibles.

"El cubà no viu. El cubà lluita", afirma la Nadia. La seva principal preocupació diària és l'alimentació. Des de fa un any, no hi ha menjar a les botigues, i la manera més pràctica d'aconseguir-lo és recórrer al mercat negre. La Nadia i l'Eduardo, cada matí quan es lleven han d'anar pels carrers de l'Havana buscant algun venedor que els proporcioni de manera il·legal suficient avituallament per afrontar el dia. El comerç clandestí no només està present per obtenir aliment, sinó que la majoria d'oficis també són il·legals.

Malgrat que el cubà sempre ha estat molt respectuós amb el turista, últimament estan gaudint de mala fama. "Nosaltres no hem vist mai assalt o robatori en tota la nostra vida. Però en els darrers mesos hem vist notícies que la delinqüència està augmentant. Cada vegada hi ha més robatoris, furtus i violència", explica la parella. Aquest és un dels efectes col·laterals d'una supervivència difícil i un país al que ja se li acaba la paciència.

La Nadia vol ser mare. "Jo no puc pensar a tenir descendència aquí, perquè no vull que el meu fill neixi en un país així. Per millorar econòmicament, hem de canviar de govern. El sistema només fa que els siguem esclaus mentre que els governants viuen molt bé. Han destruït tota la riquesa del nostre país", afirma.

La llibertat d'expressió, un dret inexistent

A tota aquesta situació de crisi econòmica cal sumar-li la política d'un govern comunista que restringeix la llibertat de les persones. Els cubans no poden reivindicar els seus drets en públic, ni tan sols manifestar-se en contra el règim. Les represàlies els poden costar la vida. Tot aquest clima ha afavorit que milers de persones vulguin marxar de la seva pròpia terra en cerca d'unes condicions de vida dignes.

La Yaima –nom fictici– és una doctora cubana de la província de Santa Clara. Va venir a Catalunya a través de la feina, atès que sent metge de creuer se li va presentar l'oportunitat d'instal·lar-se aquí. Ara ja fa 25 anys que va emigrar. Afirmar que les noves generacions ja no toleren més aquesta situació. Però no hi poden fer res. "Cada vegada que hi ha manifestacions cau alguna pena de mort o condemnes penitenciàries", reafirma.

"Hi ha molta gent que ens diu que perquè no lluitem. Però això no és tan fàcil. Des de fora és molt bonic parlar", explica l'Eduardo. Malgrat això, el jove argumenta que en els últims mesos ha apreciat una diferència abismal en la manera que tenen els cubans de criticar el règim obertament. "Abans era impensable escoltar pel carrer crítiques al sistema. Però darrerament és l'únic del qual es parla". De fet, guies turístics, cambrers i taxistes, van donar-me aquest mateix punt de vista, sense tan sols conèixe'm ni saber si soc una persona de fiar. La gent ja no té por.

L'èxode migratori més gran de la història del país

Tot això ha fomentat que els cubans trobin una única solució per reprendre les seves esperances de futur: emigrar. Les onades migratòries són cada vegada més i més fortes. 180.000 cubans van entrar als Estats Units de forma il·legal per la frontera mexicana i 8.000 més ho van intentar per via marítima durant el 2022. Són xifres de l'Oficina de Duanes i Protecció Fronterera dels Estats Units. La xifra sobrepasa els registres combinats de l'èxode de Mariel (1980) i la Crisi dels Balseros –1994–. Aquests van ser els dos moviments migratoris més forts de la història de Cuba.

"Amb el temps t'adones que el règim dictatorial ha anat envaint tots els espais de la vida. Les noves generacions ja no toleren més aquesta situació, i la gent no vol renunciar a viure. És dramàtic. No cola que hi hagi esperança en un sistema social millor. Perquè no és un sistema socialista. És una dictadura". Aquestes són paraules del Douany, un enginyer elèctric de l'Havana. Ell va emigrar a Catalunya com a estudiant a la Universitat Politècnica fa 25 anys. Actualment, treballa a un despatx d'arquitectes a Terrassa. Quan vivia a Cuba, la seva vida era molt més fàcil que la dels cubans que hi viuen ara. A més, considera que anys enrere encara hi havia esperança que les coses es poguessin arreglar. Però el Douany no estava disposat a hipotecar les seves aspiracions professionals per una expectativa de futur que no sabia si arribaria. Per això se'n va anar.

De la promoció de la seva carrera només queda una persona a Cuba. La resta estan vivint fora. "És vergonyós", comenta. Això coincideix amb la realitat de la Nadia i l'Eduardo: "Ens estem quedant sense amics. Gairebé tots són a Espanya o als Estats Units"

De quina manera fugen del règim?

Fins ara, la ruta d'emigració més habitual era per via marítima. Amb petites embarcacions, els emigrants travessaven la costa que separa l'Havana de Miami i amb menys de 10 hores ja arribaven als Estats Units. Però a causa del control que exerceix el govern als ports, hi ha una nova ruta ha anat guanyant importància. Des de principis de 2022, Daniel Ortega, president de Nicaragua, va eliminar els visats als cubans per entrar al seu país. Per aquest motiu, el país centreamericà es va convertir en el nou punt de partida en la ruta cap als Estats Units.

El procediment que segueixen consisteix a agafar un avió fins a Managua. Un cop arriben, travessen El Salvador, Guatemala i Mèxic fins a arribar als Estats Units, als estats d'Arizona, Nou Mèxic o Texas. Estem parlant d'uns 2.845 quilòmetres. Un trajecte que triguen mesos a fer. Travessar les jungles d'aquests països és extremadament perillós. És un camí en què aguaiten els traficants de persones, les violacions i les desaparicions. Els que arriben amb vida són només uns pocs afortunats.

A l'aeroport de l'Havana vaig veure com diverses persones iniciaven aquest llarg viatge. Abans de creuar el control de seguretat, entre llàgrimes i abraçades, moltes famílies s'acomiadaven, sabent que potser aquella era l'última vegada que es tornarien a veure. Casualment, la porta d'embarcament cap a Barcelona estava al costat de la de Managua. Els que havien decidit fer el pas, portaven posada una motxilla amb tota la seva vida a dins, i en poques hores arribarien al seu destí. Allí començarien la ruta per creuar una part de Centreamèrica, amb l'esperança de trobar una vida més digna.

Però per poder arribar a pujar a l'avió, el procés burocràtic és molt llarg. D'entre un i dos anys. "Emigrar és una bona opció. Però només si és planificat. Fer-ho de manera insensata no és la solució. Pots morir pel camí", explica la Yaima. Tant la Yaima com el Douany encoratgen a totes aquelles persones que tinguin pensat emigrar, fer-ho. De fet, comenta que passats 25 anys, ja no té un sentiment d'arrelament a la seva terra natal: "Jo em sento català".

Tots dos concorden en què no volen tornar mai més a viure al seu país d'origen. "Jo odio Cuba. Mai a la meua vida penso tornar-hi. Ni que Déu ho vulgui. Per culpa dels comunistes que hi ha allà vaig haver d'abandonar tota la meua família. Els tinc una rancúnia tan gran que no els perdono", argumenta la Yaima. A més, la diferència del nivell de vida és abismal: "Sent metge a Cuba només guanyava 20 euros. En canvi, treballant com a metge de creuer en guanyava 5.000.

Tant els testimonis entrevistats com els cubans que vaig conèixer tenen unes expectatives de futur molt poc sòlides. "Jo no crec que Cuba tingui solució. Aquest règim comunista se'l aniran passant d'uns a altres perquè les elits viuen molt bé. No s'acabarà mai", detalla la doctora.

Ara ja són les deu del matí. El corrent elèctric acaba de tornar. He passat molt mala nit, perquè dormir sense aire condicionat ha estat gairebé impossible. La Nadia, l'Eduardo i milions de cubans més, sortiran de casa buscant algun contrabandista que els vengui quelcom per alimentar-se avui. A mi em queda només un dia a Trinidad, i en qüestió d'hores seré a Barcelona per seguir amb la meua vida. Però Cuba seguirà a les fosques.